

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ה, 2025
מספר השאלון: 34281
קובץ: תשובות סופיות

אזרחות

שאלון 34281

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעהיים וחצי.
 - ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון – $(2 \times 7) - 14$ נקודות
פרק שני – $(2 \times 10) + (1 \times 14) - 34$ נקודות
פרק שלישי – $(2 \times 13) - 26$ נקודות
פרק רביעי – $(2 \times 13) - 26$ נקודות
סך הכול – 100 נקודות
 - ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
 - ד. הוראות מיוחדות: אין.
- יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה. כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
- השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי. בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון (14 נקודות)

שאלה 1

- א. מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמלי (לא מוסדי). הצגה: ביקורת שמקיימים אזרחים / ארגונים / גופים על השלטון; מיוזמתם, ללא חיוב בחוק; באמצעים כמו הפגנות, שביתות, עצומות, כתיבה ופרסום בתקשורת וברשתות; לשם הגבלת השלטון – לחץ על קובעי המדיניות ופיקוח על פעולותיו. ציטוט: "בתגובה על תקרית זו פרץ במדינה גל של מחאות, ונערכו הפגנות שבהן השתתפו אלפי אזרחים שנשאו שלטי מחאה". קישור: אזרחים מיוזמתם מפגינים ודורשים מראשי הרשויות להתפטר – לחץ על השלטון מחוץ למוסדות המדינה.
- ב. אחריות מיניסטריאלית. הצגה: כל שר אחראי כלפי הכנסת, הממשלה והאזרחים; לנושאים שבתחום משרדו ולפעולות סגל עובדיו, גם אם נעשו שלא בידעתו; עליו לדווח לכנסת על פעולות משרדו, להשיב על שאלות ועל הצעות לסדר היום ולתקן ליקויים. ציטוט: "אולם, בכל זאת, מכיוון שהטיפול בתחנות הרכבת במדינה מוטל על משרד התחבורה, השר מקבל את הטענות והוא יתפטר מתפקידו". קישור: השר לוקח אחריות על מחדל בתחום משרדו אף שלא ידע עליו.

שאלה 2

- א. הזכות לשוויון. הצגה: זכותו של כל אדם לקבל יחס זהה ליחס שמקבל זולתו / אין להפלות אדם; ללא הבדל דת, גזע, מין, ובלי קשר לזהותו, לשיוכו, לסממן חיצוני או למגבלה כלשהי. ציטוט: "לדבריהם, בשל מחסור זה נוצר פער גדול באיכות השירותים הרפואיים בין אלה שהמדינה מספקת לתושבי הפריפריה ובין אלה הניתנים לתושבי אזור המרכז". קישור: המדינה אינה מעניקה יחס זהה לכל התושבים; תושבי הפריפריה מקבלים שירות רפואי פחות טוב בגלל מקום מגוריהם, ולכן נפגעת זכותם לשוויון.
- ב. הפנייה אל העם היהודי בתפוצות. הצגה: קריאה ליהודי התפוצות להתלכד סביב היישוב היהודי בעלייה ובבניין, ולעמוד לימינו במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל (לעזור בהקמת המדינה ובבנייתה). ציטוט: דברי השר על רופאים "זכאי שבות, ערכיים וציוניים, המעוניינים לעלות לארץ ומבקשים לקשור את גורלם בגורלה של מדינת ישראל. זהו מימוש של החזון הציוני". קישור: עידוד רופאים יהודים מהעולם לעלות ולתגבר את מערכת הבריאות הוא היענות לקריאה לעלייה ולבניין.

פרק שני (34 נקודות) – שאלות 3–7

שאלה 3

החוק (1950) קובע שכל יהודי זכאי לעלות לארץ (אשרת עולה לכל יהודי שהביע רצונו להשתקע בארץ). תחולת החוק: גם בני זוג של יהודים, ילדיהם ונכדיהם של יהודים, ובני הזוג של הילדים והנכדים – גם אם הם עצמם אינם יהודים. הגדרת יהודי בחוק: מי שנולד לאם יהודייה או שהתגייר, והוא אינו בן דת אחרת.

שאלה 4

שתיים מאלה: שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; הבטחת חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; שמירה על המקומות הקדושים של כל הדתות; קריאה לבני העם הערבי תושבי המדינה ליטול חלק בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ונציגות מתאימה בכל מוסדותיה.

שאלה 5

ביקורת שמקיימת מערכת המשפט (בג"ץ) על הרשות המבצעת ועל הרשות המחוקקת; בודקת את חוקיות פעולות הרשות המבצעת ואת התאמת החוקים לחוקי היסוד; בישראל (במידה רבה מאז המהפכה החוקתית) גם באמצעות פסילת חוקים הסותרים חוקי יסוד.

שאלה 6

הגנה על המשטר הדמוקרטי ועל עקרונותיו ועל אופי המדינה (כללי המשחק, הערכים הדמוקרטיים); מפני אדם או קבוצה שפועלים בזירה הציבורית תוך ניצול הכלים הדמוקרטיים כדי לפגוע במשטר הדמוקרטי או לחסל אותו, או לפגוע באופי המדינה; באמצעות שלילת הזכות להיבחר, שלילת הזכות להתארגן ולפעול במסגרת פוליטית והגבלת חופש הביטוי.

שאלה 7

שניים מאלה (כל הבדל לפי קריטריון): תוכן הפקודה – פקודה בלתי חוקית: מעשה שאינו מעוגן בחוק, ואילו בלתי חוקית בעליל: גם אינו מעוגן בחוק וגם בלתי מוסרי באופן מובהק ("דגל שחור"); התנהגות מקבל הפקודה – בבלתי חוקית חייב לציית, ואילו בבלתי חוקית בעליל אסור לציית; על מי הציות חל – בלתי חוקית מחייבת ציות של אנשי הביטחון ולא של אזרחים, ואילו בלתי חוקית בעליל אסורה בציות לכולם; ענישה – בבלתי חוקית ייענש מי שלא יבצע, ואילו בבלתי חוקית בעליל ייענשו נותן הפקודה ומבצעה.

פרק שני (34 נקודות) – שאלות 8–12

שאלה 8

- שניים מאלה: מאמינים בעיקרי האמונה של הדת היהודית ומקפידים על שמירת מצוות; לימוד תורה ערך עליון (העדפה של לימוד תורה על פני שירות צבאי); נמנעים משימוש בבתי דין כלליים ויש להם בתי דין משלהם; נשמעים למרות רבניהם בכל תחומי החיים; שואפים להתנהלות המדינה על פי ההלכה; מורכבים מתתי־קבוצות (חסידים, ליטאים, ספרדים); מגמה של התבדלות במגורים והסתגרות; מערכת חינוך נפרדת המדגישה לימודי קודש; חלק מהקבוצות אינן ציוניות; הקפדה על לבוש המבטא השתייכות לקבוצה.
- הסדר שהושג ערב הקמת המדינה (יסודו במכתב ששלחה הנהלת הסוכנות היהודית לאגודת ישראל ב־1947); בין דתיים לחילונים; להסדרת מחלוקות בענייני דת ומדינה, כדי למנוע העמקת מחלוקות ולאפשר חיים משותפים; ארבע סוגיות: השבת כיום המנוחה הרשמי (ליהודים), כשרות במוסדות ממלכתיים, נישואין וגירושין של יהודים לפי ההלכה, אוטונומיה לזרם החינוך החרדי.
- למשל: הסדר הסטטוס קוו מבטיח אוטונומיה לחינוך החרדי, וכך מאפשר את קיומה של מערכת חינוך חרדית נפרדת המדגישה לימודי קודש (ואת ההסתגרות כלפי החברה הכללית).

שאלה 9

- פונה אל קהל רחב ומגוון בו בזמן; פומבית וגלויה; אין קרבה פיזית / היכרות בין הקהל למעביר המסר; מהירה ואקטואלית; מועברים מסרים רבים קצרים וקליטים; תפקידה העיקרי לעדכן את הציבור במידע, לפרש את המידע ולפקח על הרשויות; דוגמאות: עיתונות כתובה, רדיו, טלוויזיה, אתרי אינטרנט, רשתות חברתיות.
- הכרה בערך של ריבוי – מגוון דעות, עמדות של אנשים וקבוצות; עידוד ותמיכה בקיום ובביטוי של מגוון דעות ועמדות של אנשים או קבוצות בחברה; לפיכך יש לאפשר לכל קבוצה או דעה להתארגן ולפעול למען השגת האינטרסים שלה.
- תקשורת ההמונים פונה אל קהל מגוון ומשתמשת באמצעים רבים; היא מאפשרת ומעודדת ביטוי לדעות שונות ומאפשרת לקבוצות שונות לפעול להשגת האינטרסים שלהן, ובכך מבטאת הכרה בקיום ריבוי דעות.

שאלה 10

- האזרחים בוחרים את נציגיהם לרשות המחוקקת (פרלמנט); הממשלה (הרשות המבצעת) צומחת מתוך הפרלמנט ותלויה באמונו; בראשה עומד ראש הממשלה שקיבל את אמון הפרלמנט; אין הפרדת רשויות מוחלטת בין המחוקקת למבצעת – חברי פרלמנט יכולים להיות שרים; הפרלמנט יכול להפיל את הממשלה בהצבעת אי אמון; הפרדה בין ראש המדינה לראש הממשלה.
- מתוך כמה אפשרויות נבחרת / מתקבלת האפשרות שרוב האוכלוסייה / רוב הנציגים / רוב המצביעים תומכים בה; תוך הימנעות מפגיעה לא סבירה / בלתי מוצדקת בזכויות יסוד, ובייחוד בזכויות המיעוט.
- הממשלה מכוננת רק כשהכנסת מביעה בה אמון, וההחלטה מתקבלת ברוב קולות; כדי לכהן באופן יציב הממשלה נשענת על קואליציה – רוב של חברי הכנסת (61 מתוך 120) שתומכים בה; הכנסת יכולה להפיל את הממשלה בהצבעת אי אמון קונסטרוקטיבית, הדורשת רוב של 61 חברי כנסת התומכים בממשלה חלופית.

שאלה 11

- ההצבעה נערכת באמצעות שני פתקים: פתק לבחירה אישית של ראש הרשות ופתק למועצה; הבחירות לראש הרשות הן אישיות ורוביות, והבחירות למועצת הרשות הן רשימתיות יחסיות; כדי להיבחר לראש הרשות צריך לקבל לפחות 40% מהקולות הכשרים, ואם אף מועמד לא קיבל זאת – נערכות בחירות חוזרות בין שני המועמדים שקיבלו את מספר הקולות הגבוה ביותר.
- הכרה בערך של ריבוי – מגוון דעות, עמדות של אנשים וקבוצות; עידוד / תמיכה בקיום ובביטוי של מגוון דעות ועמדות של אנשים או קבוצות בחברה; לפיכך יש לאפשר לכל קבוצה או דעה להתארגן ולפעול למען השגת האינטרסים שלה.
- הבחירות למועצת הרשות הן רשימתיות יחסיות – הייצוג של כל רשימה הוא ביחס ישיר למספר הקולות שקיבלה; כך מיוצגים במועצה רשימות ומפלגות שונות, דעות שונות ואינטרסים של קבוצות שונות בחברה, וזה מבטא הכרה בגיוון הדעות.

שאלה 12

- ארגון של אנשים בעלי מטרה משותפת / שמבקשים לקדם עניין מסוים (אפשר לתת שתי דוגמאות); פועלים יחד כדי להשפיע מבחוץ על קביעת מדיניות ציבורית; אינם מבקשים להתמודד בבחירות; פעילותם מכוונת כלפי רשויות השלטון; דרכי פעולה מגוונות: שתדלנות (לובינג), הסכמי שיתוף פעולה, הפעלת סנקציות.
- הכרה בערך של ריבוי – מגוון דעות, עמדות של אנשים וקבוצות; עידוד / תמיכה בקיום ובביטוי של מגוון דעות ועמדות של אנשים או קבוצות בחברה; לפיכך יש לאפשר לכל קבוצה או דעה להתארגן ולפעול למען השגת האינטרסים שלה.
- קיומן של קבוצות אינטרס שונות מבטא את ההכרה בערך הריבוי / במגוון העמדות של קבוצות; ההתארגנות והפעולה של קבוצות אלה מאפשרת להן להשיג / לקדם מגוון אינטרסים ורצונות.

פרק שלישי (26 נקודות)

שאלה 13

הצגה: זכותו של אדם שבעת הליך משפטי (חקירה, מעצר, משפט) תינתן לו הגנה מפני פגיעה בזכויותיו מעבר לנדרש / מפני פגיעה לא מוצדקת; לשם כך נקבעו אמצעים, כגון (שלושה לבחירה): חזקת החפות; אין עונש בלא חוק; אין לערוך חיפוש בלא צו; זכות לייצוג משפטי; שופטים בלתי תלויים; זכות לדעת במה מואשמים ולראות את הראיות; זכות ערעור; משפט פומבי; אין לעצור אדם יותר מ-24 שעות בלי להביאו לפני שופט. הסבר מהקטע: מעצרים עד תום ההליכים באופן בלתי מידתי, גם כשיש חלופה; אנשים נורמטיביים במעצר ממושך טרם הרשעה – פגיעה בחירות מעבר לנדרש ובחזקת החפות.

שאלה 14

- הכנסת מהווה רשות מכוננת האחראית על הכנת חוקה (כינון חוקה) באמצעות חקיקת חוקי יסוד.
 - הכנסת מייצגת את ריבונות העם ואת העמדות השונות בחברה; האזרחים בוחרים במפלגות המבטאות את העמדות האידיאולוגיות שלהם.
- רשות מכוננת. ציטוט: "בשנת 1992 נחקקו שני חוקי יסוד המעגנים את ההגנה על זכויות האדם. אחד החוקים הוא חוק יסוד כבוד האדם וחירותו". קישור: חקיקת חוקי היסוד ב-1992 היא ביטוי לתפקיד הכנסת כרשות מכוננת האחראית על כתיבת חוקה המורכבת מחוקי יסוד.

שאלה 15

הצגה: השלטון מחזיק באמצעים (כלכליים, אנושיים, מקורות מידע, מנגנוני אכיפה) המעניקים לו עוצמה רבה; קיימת סכנה שינצל לרעה את כוחו – יפגע בזכויות האדם והאזרח או בזכויות קבוצה; לכן הפרדת רשויות ואמצעים מוסדיים / פורמליים ולא מוסדיים / בלתי פורמליים נועדו למנוע את עריצות השלטון. הסבר מהקטע: דוח משרד מבקר המדינה (2020) על עלייה מדאיגה במעצרים – מנגנון פיקוח פורמלי המגביל את כוח השלטון ומגן על זכויות האדם; או: חוק המעצרים מגביל את סמכות המעצר ("לא יצווה בית משפט על מעצר אדם, אלא אם כן אי אפשר להשיג את מטרת המעצר בדרך אחרת").

פרק רביעי (26 נקודות) – שאלות 16–18

שאלה 16

- חקיקת משנה. הצגה: חקיקה הנעשית על ידי הרשות המבצעת (שרים, רשות מקומית); באמצעות צווים, תקנות, חוקי עזר עירוניים; נועדה לאפשר את ביצוע החוק ולקדם את מטרותיו באמצעות פירוט העקרונות שנקבעו בחקיקה הראשית; אסור שחקיקת משנה תסתור חקיקה ראשית. ציטוט: "משרד המשפטים והמשרד לביטחון לאומי חתמו על תקנות חדשות המאפשרות להטיל קנסות על מי שפולשים לשטחים חקלאיים פרטיים" / "התקנות החדשות נועדו לסייע באכיפת החוקים ולהגן בצורה יעילה על ענף החקלאות". קישור: תקנות שהרשות המבצעת חותמת עליהן, ומפרטות קנסות כדי לאפשר אכיפת חוקים קיימים – חקיקת משנה.

שאלה 17

- הגישה הכלכלית-חברתית הליברלית (ניאו-ליברלית). הצגה: מדגישה את החירות הכלכלית על פני השוויון החברתי-כלכלי (סוברת שהחירות מקדמת את טובת החברה כולה ובתוכה את החלשים); הפרט אחראי לחייו / לרווחתו; דגש על יוזמה פרטית, יעילות ותחרות, שוק חופשי; מעורבות מינימלית / מצומצמת של המדינה בתחום החברתי-כלכלי – הפרטה, קיצוץ תקציבים, צמצום קצבאות, הפחתת מסים. ציטוט: "בחודשים האחרונים נכנסה לתוקף רפורמה ולפיה שמונה חברות פרטיות חדשות יהיו רשאיות גם הן לספק חשמל לכל משק בית בישראל." קישור: פתיחת שוק החשמל לתחרות וליוזמה פרטית וצמצום מעורבות המדינה.

שאלה 18

- חובות האדם כאזרח. הצגה: החובה לציית לחוק (כגון תשלום מסים, שירות צבאי – שתי דוגמאות); מעורבות אזרחית / תרומה לחברה, לקהילה או למדינה. ציטוט: "על פי ההצעה, בעלי עסקים שעד כה העלימו מיסים יאלצו לדווח לרשויות המס על עסקאות שביצעו." קישור: חובת הדיווח לרשויות המס ותשלום המסים הם ביטוי לחובת האזרח לציית לחוק.

פרק רביעי (26 נקודות) – שאלות 19–20

שאלה 19

- א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך בהצעה לחייב כל מפלגה לכלול לפחות 30% נשים ברשימת המועמדים שלה לכנסת."
- ב. מושגים מקובלים בעד ההצעה: שוויון / העדפה מתקנת, פלורליזם, ייצוגיות. דוגמה: העדפה מתקנת – הצגה וקישור לסוגיה.
- ג. מושגים מקובלים נגד ההצעה: שלטון העם, אפליה פסולה, זכויות פוליטיות (הזכות לבחור ולהיבחר), שוויון. דוגמה: שלטון העם – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושגים זהים או קרובים בשני הנימוקים.

שאלה 20

- א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני מתנגד לביטול מערך בדיקת העובדות של מטא, כלומר לכך שיפורסם כל מה שיכתבו הגולשים ברשתות החברתיות של התאגיד."
- ב. מושגים מקובלים נגד הביטול: חיים וביטחון, סובלנות, הזכות לכבוד, פרטיות, הזכות לשם טוב, תפקיד התקשורת (דיווח, פרשנות, הבניית מציאות). דוגמה: הזכות לשם טוב (הנגזרת מהזכות לכבוד).
- ג. מושגים מקובלים בעד הביטול: חופש הביטוי, פלורליזם, סובלנות. דוגמה: חופש הביטוי – הצגה וקישור.

כל הבגרויות באזרחות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/civics